

ข้อเขียนพระอภิธรรม ภาคเรียนที่ ๒ ปีการศึกษา ๒๕๕๔
เซตติกะวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ชั้น จุฬอาภิธรรมิกะโท

สอบวันเสาร์ที่ ๑๔ มกราคม ๒๕๕๕

วิชา : ปกิณณกสังคหะ สมุจจยสังคหะ ๑๐ ข้อ รวม ๑๐๐ คะแนน
เวลา ๔ ชม.

๑. ก. คาทาที่แสดงมาติกาทั้ง ๖ และคำปฎิญาณันั้น แสดงว่าอย่างไร ?
ให้แปลมาด้วย.

- ข. ให้อธิบายความเป็นไปแห่งเวทนา ๓ (อาร์มมณานุภวนลักขณนัย)
๒. ให้แสดงจำนวน อกุศลเหตุ กุศลเหตุ และกิริยาเหตุ โดยพิสดาร และให้
จำแนกเหตุเหล่านั้นมาให้เห็นชัดด้วย?
๓. จงจำแนกกิจ ๑๔ โดยเหตุกจิต ๑๘ ?
๔. ให้แสดงการจำแนกทวาริกจิต และทวารวิมุตตจิตโดยอาร์มณ ๖
๕. ให้แปลคาถาต่อไปนี้

ปญจวิส ปริตตมहि

ฉ จิตตานิ มหคฺคเต

เอกวิสติ โวหาเร

อญฺญ นิพพานโคจเร

วิสาณุตตรมุตตมहि

อคฺคมคฺคผลุขฺมิเต

ปญจ สพฺพตถ จจฺเจติ

สตฺตธา ตตถ สง

คโห.

๖. ก. จงแปลคาถาดังต่อไปนี้ จวตถุ นิสฺสิตา กาเม สตฺต รูปे จ
ตฺพพิธา

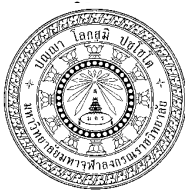
ตฺวตถุ นิสฺสิตารูเป

ธาเตวกานิสฺสิตา มตา ?

- ข. วิญญาณธาดู ๗ คืออะไรบ้าง ? ให้แสดงองค์ธรรมมาด้วย ?
๗. ให้ยกอุปมาเปรียบเทียบระหว่างกิเลสทั้ง ๓ มีอนุสัยกิเลสเป็นต้น และให้
แสดงกุศลที่สามารถประหาณกิเลสทั้ง ๓ เหล่านั้นมาโดยเฉพาะ ๆ ว่ากุศลชนิด
ไหน ประหาณกิเลสชนิดใด ?
๘. ก. ในมิสสกสังคหะ มีธรรมอยู่กี่หมวดคืออะไรบ้าง ? เมื่อว่าโดยประเภท
แล้วมีจำนวนเท่าไร ?
ข. ให้แสดงอธิปดี ๔ พร้อมทั้งความหมายและองค์ธรรม ?
๙. คำว่า สติปัฏฐาน มีความหมายอย่างไร ? แสดงวจนัตถะว่าอย่างไร ? และ
ทำไม สติ ดวงเดียว จึงเป็น
สติปัฏฐานทั้ง ๔ ได้ ?

๑๐. ท่านกล่าวนิพพานเป็นชั้นธรรมุนั้น เพราะเหตุใด ? ให้ยกเหตุผลอธิบายโดยละเอียด ?

**ฝ่ายวางแผนและวิชาการ อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**

**สัมภาสณ์พระอภิธรรม ภาคเรียนที่ ๒ ปีการศึกษา ๒๕๕๔
โชติกะวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ชั้น จุฬอภิธรรมิกะโท**

สอบวันอาทิตย์ที่ ๑๕ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๕

**วิชา : ปกิณณกสังคหะ สมุจยสังคหะ ๕ ข้อ ๒๕ คะแนน
เวลา ๑๕ นาที**

๑. ก. ให้แสดงมาติกาทั้ง ๖ พร้อมด้วยความหมาย ?

ข. นามเตปญญาส คือสภาวะธรรม ๕๓ นั้น ได้แก่อะไร ? และให้แสดงประเภทของเวทนาโดย
นัยทั้ง ๒ มาด้วย ?

ตอบ ก. แสดงมาติกาทั้ง ๖ พร้อมด้วยความหมาย มีดังนี้

๑. เวทนาสังคหะการแสดงสงเคราะห์ จิต เจตสิก โดยประเภทแห่ง
เวทนา ๓ หรือ ๕

๒. เหตุสังคหะ การแสดงสงเคราะห์ จิต เจตสิก โดยประเภท
แห่งเหตุ ๖

๓. กิจจสังคหะ การแสดงสงเคราะห์ จิต เจตสิก โดยประเภท
แห่งกิจ ๑๔ และฐาน ๑๐

๔. ทวารสังคหะ การแสดงสงเคราะห์ จิต เจตสิก โดยประเภท
แห่งทวาร ๖

๕. อารัมมณสังคหะ การแสดงสงเคราะห์ จิต เจตสิก โดยประเภท
แห่งอารมณ์ ๖

๖. วัตถุสังคหะ การแสดงสงเคราะห์ จิต เจตสิก โดยประเภท
แห่งวัตถุ ๖

ข. นามเตปญฺญาส คือสภาวะธรรม ๕๓ นั้น ได้แก่ จิตทั้งหมด ว่าโดย
ลักษณะแล้วนับรวมเป็น ๑ เจตสิก ๕๒

และประเภทของเวทนาโดยนัยทั้ง ๒ นั้น คือ

๑. อารัมมณานุกูลนลักษณะนัย คือ อากาโรเป็นไปแห่งการ
ส่วยอารมณ์

๒. อินทริยเภทนัย คือ การเป็นใหญ่ เป็นผู้ปกครอง

๒. คำว่า กิจ ในกิจจสังคหะนั้น หมายความว่าอย่างไร ? และกิจมี
จำนวนเท่าใด คืออะไรบ้าง? ให้บอกความหมายของกิจนั้น ๆ มาด้วย
ตอบ คำว่า กิจ ในกิจจสังคหะนั้น หมายความว่า การงานของจิต เจตสิก
และกิจมีจำนวน ๑๔ คือ

๑. ปฏิสนธิกิจ ทำหน้าที่ สืบต่อภพใหม่
๒. ภวังคกิจ ทำหน้าที่ รักษาภพ
๓. อาวัชชนกิจ ทำหน้าที่ พิจารณาอารมณ์ใหม่
๔. ทัสสนกิจ ทำหน้าที่ เห็น
๕. สวนกิจ ทำหน้าที่ ได้ยิน
๖. ขายนกิจ ทำหน้าที่ รู้กลิ่น
๗. สายนกิจ ทำหน้าที่ รู้รส
๘. ผุสณกิจ ทำหน้าที่ รู้ถูกต้อง
๙. สัมปฏิจจนกิจ ทำหน้าที่ รับอารมณ์
๑๐. สันติริณกิจ ทำหน้าที่ ได้สวณอารมณ์
๑๑. โวณฺณัปปนกิจ ทำหน้าที่ ดัดสินอารมณ์
๑๒. ขวนกิจ ทำหน้าที่ เสพอารมณ์
๑๓. ตทารัมมณกิจ ทำหน้าที่ รับอารมณ์ต่อจากขวนะ
๑๔. จตฺติกิจ ทำหน้าที่ สิ้นจากภพเก่า

**๓. จิตที่อาศัยวัตถุรูปเกิดโดยแน่นอน และไม่แน่นอนมีจำนวนเท่าใด คือ
อะไรบ้าง?**

ตอบ จิตที่อาศัยวัตถุรูปเกิดโดยแน่นอนมี ๔๓ ดวง คือ ปัญจวิญญาณธาตุ ๑๐
มโนธาตุ ๓ มโนวิญญาณธาตุ ๓๐ ได้แก่ โทสมูลจิต ๒ สันติริณจิต ๓ หสิตุป
ปาทจิต ๑ มหาวิปากจิต ๘ รูปาวจรจิต ๑๕ โสดาปัตติมรรคจิต ๑

จิตที่อาศัยวัตถุรูปเกิดโดยไม่แน่นอนมี ๔๒ ดวงคือ โลภมูลจิต ๘ โมหม
ลจิต ๒ มโนทวาราวชชนจิต ๑ มหากุศลจิต ๘ มหากริยาจิต ๘ อรูปาวจรกุศล
จิต ๔ อรูปาวจรกริยาจิต ๔ โลกุตตรจิต ๗ (เว้นโสดาปัตติมรรคจิต ๑)

๔. พระอนุรุธอาจารย์แสดงการจำแนกวัตถุธรรม ๗๒ นั้น ออกเป็นกี่หมวด คืออะไรบ้าง ? ให้บอกความหมายของหมวดนั้นๆ มาด้วย
ตอบ พระอนุรุธอาจารย์แสดงการจำแนกวัตถุธรรม ๗๒ นั้น ออกเป็น ๔ หมวด คือ

๑. อกุศลสังคหะ การแสดงสังเคราะห์ธรรมที่เป็นฝ่ายอกุศลโดยส่วนเดียว หมวดหนึ่ง

๒. มิสสกสังคหะ การแสดงสังเคราะห์ธรรมที่เป็นกุศล อกุศล อพยากตะ ทั้ง ๓ ปนกันหมวดหนึ่ง

๓. โภธิปักขียสังคหะ การแสดงสังเคราะห์ธรรมที่เป็นฝ่ายมรรคญาณ หมวดหนึ่ง

๔. สัพพสังคหะ การแสดงสังเคราะห์จิต เจตสิก รูป นิพพาน ซึ่งเป็น วัตถุธรรมทั้งหมดรวมกัน หมวดหนึ่ง

๕. ก. ในสัพพสังคหะมีธรรมอยู่ที่หมวด คืออะไรบ้าง ? เมื่อว่าโดยประเภทแล้วมีเท่าไร ?

ข. ให้แสดงอุปาทานักขันธ ๕ พร้อมทั้งความหมายและองค์ธรรม ?
ตอบ ก. ในสัพพสังคหะมีธรรมอยู่ ๕ หมวด คือ ๑. ขันธ ๒. อุปาทานักขันธ ๓. อายตนะ ๔. ธาตุ ๕. สัจจะ เมื่อว่าโดยประเภทแล้วมี ๓๙ (ไม่ต้องนับอุปาทานักขันธโดยเฉพาะ)

ข. อุปาทานักขันธมี ๕ คือ

๑. รูปอุปาทานักขันธ กองรูปที่เป็นอารมณ์ของอุปาทาน องค์ธรรมได้แก่ รูป ๒๘

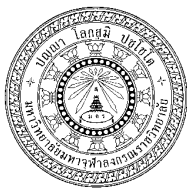
๒. เวทูปาทานักขันธ กองเวทนา ที่เป็นอารมณ์ของอุปาทาน องค์ธรรมได้แก่ เวทนาเจตสิก ที่ในโลภียจิต ๘๑

๓. สัญญูปาทานักขันธ กองสัญญา ที่เป็นอารมณ์ของอุปาทาน องค์ธรรมได้แก่ สัญญาเจตสิกที่ในโลภียจิต ๘๑

๔. สังขารูปาทานักขันธ กองสังขารที่เป็นอารมณ์ของอุปาทาน องค์ธรรมได้แก่เจตสิก ๕๐ (เว้นเวทนา สัญญา) ที่ในโลภียจิต ๘๑

๕. วิญญาณูปาทานักขันธ กองจิตที่เป็นอารมณ์ของอุปาทาน องค์ธรรมได้แก่ โลภียจิต ๘๑

ฝ่ายวางแผนและวิชาการ อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

อบข้อเขียนพระอภิธรรม ภาคเรียนที่ ๒ ปีการศึกษา ๒๕๕๔
เซตติกะวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ชั้น จุฬอาภิธรรมิกะโท

สอบวันเสาร์ที่ ๑๔ มกราคม ๒๕๕๕

วิชา : ปกิณณกสังคหะ สมุจจยสังคหะ ๑๐ ข้อ รวม ๑๐๐ คะแนน
เวลา ๔ ชม.

๑. ก. คาทาที่แสดงมาติกาทั้ง ๖ และคำปฎิญาณัน แสดงว่า
อย่างไร ? ให้แปลมาด้วย.

ข. ให้อธิบายความเป็นไปแห่งเวทนา ๓ (อารัมมณานุกูลลักขณ
นัย)

ตอบ ก. คาทาที่แสดงมาติกาทั้ง ๖ และคำปฎิญาณา แสดงดังนี้

สมปยุตตา ยถาโยค	เตปญญาส สภาวโต
จิตตเจตสิกกา ธมมา	เตสนทานิ ยถารห
เวทนา เหตุโต กิจจ-	ทวาราลมพณวตถุโต
จิตตูปปาทวเสนเนว	สงคโห นาม นียเต ฯ

สภาวธรรม ๕๓ คือ จิต และเจตสิก ชื่อว่า นามเตปญญาส ว่าโดย
ลักษณะของตน ๆ ประกอบด้วย
เอกุปปาตตา เป็นต้น ตามที่ประกอบได้ ดังแสดงแล้วโดยพิสดาร (ในปริจเฉท
ที่ ๒)

บัดนี้ ข้าพเจ้าจะแสดงปกิณณกสังคหะของจิต และ เจตสิก ว่าด้วยอำนาจ
แห่งการเกิดขึ้นของจิต

โดยประเภทแห่งเวทนา เหตุ กิจ ทวาร อารมณ และวัตถุ ตามสมควร.

ข. ความเป็นไปแห่งประเภทของเวทนา ๓ มีดังนี้ การเสวยอารมณของ
สัตว์ทั้งหลายนั้น ย่อมมีอยู่ ๓ อย่าง

คือ ๑. ในขณะที่เสวยอารมณอยู่นั้น บางทีก็รู้สึกสบาย เรียกว่า
สุขเวทนา

๒. ในขณะที่เสวยอารมณอยู่นั้น บางทีก็รู้สึกไม่สบาย เรียกว่า
ทุกขเวทนา

๓. ในขณะที่เสวยอารมณ์อยู่นั้น บางทีก็รู้สึกเฉยๆ ไม่ใช่สุข ไม่ใช่ทุกข์ เรียกว่า อุเบกขาเวทนา

๒. ให้แสดงจำนวน อกุศลเหตุ กุศลเหตุ และกริยาเหตุ โดยพิสดาร และให้จำแนกเหตุเหล่านั้นมาให้เห็นชัดด้วย?

ตอบ อกุศลเหตุมี ๒๒ คือ โลกเหตุมี ๘ ที่ในโลภมูลจิต ๘

โทสเหตุมี ๒ ที่ในโทสมูลจิต ๒

โมหเหตุมี ๑๒ ที่ในอกุศลจิต ๑๒

กุศลเหตุมี ๑๐๗ คือ อโลภเหตุมี ๓๗ ที่ในมหากุศลจิต ๘ มหัคคตกุศลจิต ๙ มรรคจิต ๒๐

อโทสเหตุมี ๓๗ ที่ในมหากุศลจิต ๘ มหัคคตกุศลจิต ๙ มรรคจิต ๒๐ อโมหเหตุมี ๓๓ ที่ในมหากุศลญาณสัมปยุตตจิต ๔ มหัคคตกุศลจิต ๙ มรรคจิต ๒๐

กริยาเหตุมี ๔๗ คือ อโลภเหตุมี ๑๗ ที่ในมหากริยาจิต ๘ มหัคคตกริยาจิต ๙ อโทสเหตุมี ๑๗ ที่ในมหากริยาจิต ๘ มหัคคตกริยาจิต ๙ อโมหเหตุมี ๑๓ ที่ในมหากริยาญาณสัมปยุตตจิต ๔ มหัคคตกริยาจิต ๙

๓. จงจำแนกกิจ ๑๔ โดยเหตุกจิต ๑๘ ?

ตอบ จำแนกกิจ ๑๔ โดยเหตุกจิต ๑๘ ดังนี้คือ

จิตที่ทำหน้าที่ ปฏิสนธิกิจ ภวังคกิจ จตฺตกิจ มี ๒ ดวง คือ อุเบกขาสันติริณจิต ๒

จิตที่ทำหน้าที่ อาวัชชนกิจ มี ๒ ดวงคือ ปัญจทวาราวัชชนจิต ๑ มโนทวาราวัชชนจิต ๑

จิตที่ทำหน้าที่ ทสฺนกิจ มี ๒ ดวงคือ จักขุวิญญาณจิต ๒

จิตที่ทำหน้าที่ สวณกิจ มี ๒ ดวงคือ โสตวิญญาณจิต ๒

จิตที่ทำหน้าที่ ฆายนกิจ มี ๒ ดวงคือ ฆานวิญญาณจิต ๒

จิตที่ทำหน้าที่ สายนกิจ มี ๒ ดวงคือ ชิวหาวิญญาณจิต ๒

จิตที่ทำหน้าที่ ผุสฺนกิจ มี ๒ ดวงคือ กายวิญญาณจิต ๒

จิตที่ทำหน้าที่ สัมปฏิจฺจนกิจ มี ๒ ดวงคือ สัมปฏิจฺจนจิต ๒

จิตที่ทำหน้าที่ สันติริณกิจ มี ๓ ดวงคือ สันติริณจิต ๓

จิตที่ทำหน้าที่ วัฏฐัปปนกิจมี ๑ ดวงคือ มโนทวาราวัชชนจิต ๑

จิตที่ทำหน้าที่ ชวนกิจ มี ๑ ดวงคือ หสิตุปปาทจิต ๑

จิตที่ทำหน้าที่ ตทารัมมณกิจมี ๓ ดวงคือ สันติริณจิต ๓

๔. ให้แสดงการจำแนกทวาริกจิต และทวารวิมุตตจิตโดยอารมณ์ ๖

ตอบ แสดงการจำแนกทวาริกจิต และทวารวิมุตตจิตโดยอารมณ์ ๖ ดังนี้คือ

1. จักขุทวาริกจิต ๔๖ มีรูปารมณที่เป็นปัจจุบันอย่างเดียว

2. โสตทวาริกจิต ๔๖ มีสัททารมณที่เป็นปัจจุบันอย่างเดียว

3. ขานทวาริกจิต ๔๖ มีคันธารมณที่เป็นปัจจุบันอย่างเดียว
4. ขิวหาทวาริกจิต ๔๖ มีรสารมณที่เป็นปัจจุบันอย่างเดียว
5. กายทวาริกจิต ๔๖ มีโณฏฐัพพารมณที่เป็นปัจจุบันอย่างเดียว
6. มโนทวาริกจิต ๖๗ หรือ ๙๙ มีอารมณ ๖ ที่เป็นปัจจุบัน อดีต อนาคต และกาลวิมุตต์ ตามสมควรแก่อารมณ
7. ทวารวิมุตตจิต ที่เกิดขึ้นทำหน้าที่ปฏิสนธิ ภวังค์ จิต ทั้ง ๑๙ ดวงนี้มี อารมณหนึ่งอารมณใด ในบรรดาอารมณทั้ง ๖ ที่เรียกว่า กรรม กรรม นิमित คตินิมิต ซึ่งเป็นปัจจุบัน อดีต และบัญญัติ ที่จิตทวาริกมรณาสันน ชวณะ รับเอามาจากภพก่อน เมื่อใกล้จะตายเป็นส่วนมาก

๕. ให้แปลคาถาต่อไปนี้

ปญจวิส ปริตตมहि เด เอกรีสติ โวหาเร จเร วิสานุตตรมุตตมहि ณิเต ปญจ สพพตถ จจุเจติ สงคโห.	จ จิตตานิ มหคค อฏฐ นิพพานโค อคคคคผลข สตตธา ตตถ
---	--

ตอบ จิต ๒๕ ดวง คือ ทวิปัญญาวิญญานจิต ๑๐ มโนธาตุ ๓ สันติริณจิต ๓ มหาวิปากจิต ๘ หลิตุปปาท-จิต ๑ เกิดได้ในอารมณ ๖ ที่เป็นกามธรรมอย่างเดียว

จิต ๖ ดวง คือ วิญญานัญญาตณณานจิต ๓ เนวสัญญานาสัญญายตณณานจิต ๓ เกิดได้ในธรรมารมณที่เป็นมหัคคตะ อย่างเดียว

จิต ๒๑ ดวง คือ รูปาวจรจิต ๑๕ (เว้น อภิญญาจิต ๒) อากาसानัญญาตณณานจิต ๓

อากิญจัญญายตณณานจิต ๓ เกิดได้ในธรรมารมณที่เป็นบัญญัติ อย่างเดียว

จิต ๘ ดวง คือ โลกุตตรจิต ๘ เกิดได้ในธรรมารมณที่เป็น นิพพาน อย่างเดียว

จิต ๒๐ ดวงคือ อกุศลจิต ๑๒ มหากุศลญาณวิปยุตตจิต ๔ มหากริยาญาณวิปยุตตจิต ๔ เกิดได้ในอารมณ ๖ ที่เป็นกามะ มหัคคตะ บัญญัติ (เว้นโลกุตตรธรรม ๙)

จิต ๕ ดวงคือ มหากุศลญาณสัมปยุตตจิต ๔ กุศลอภิญญาจิต ๑ เกิดได้ในอารมณ ๖ ที่เป็นกามะ มหัคคตะ โลกุตตระ บัญญัติ (เว้นอรหัตตมรรค อรหัตตผล)

จิต ๖ ดวง คือ มหากริยาญาณสัมปยุตตจิต ๔ กิริยาอภิญาจิต ๑ มโนทวาราริชาจิต ๑ เกิดได้ในอารมณ์ ๖ ที่เป็นกามะ มหัคคตะ โลกุตตระ บัญญัติ โดยไม่มีเหลือ

ในอารัมมณสังคหะนี้ มีการสงเคราะห์จิต ๗ นัย โดยประเภทแห่งเอ กันตะ ๔ อเนกกันตะ ๓ ดังที่กล่าวมาแล้ว ด้วยประการฉะนี้.

๖. ก. จงแปลคาถาดังต่อไปนี้ จวตถุ นิสสิตา กามะ สุตต รูปะ จ ตพพิธา

ตวตถุ นิสสิตารูปะ

ธาเตวกานิสสิตา

มตา ?

ข. วิญญาณธาตุ ๗ คืออะไรบ้าง ? ให้แสดงองค์ธรรมมาด้วย ?

ตอบ ก. คาถานี้แปลว่า นักศึกษาทั้งหลายพึงทราบวิญญาณธาตุ ๗ ที่อาศัย วัตถุรูป ๖ เกิดในกามภูมิ ๑๑ พึงทราบวิญญาณธาตุ ๔ คือ จักขวิญญาณธาตุ โสตวิญญาณธาตุ มโนธาตุ มโนวิญญาณธาตุ ที่อาศัยวัตถุรูป ๓ คือ จักขวัตถุ โสตวัตถุ หทยวัตถุ เกิดในรูปภูมิ ๑๕ (เว้นอสังขยสัตตภูมิ) พึงทราบมโน วิญญาณธาตุ ๑ ที่ไม่ได้อาศัยวัตถุรูป เกิดในอรุปภูมิ ๔

ข. วิญญาณธาตุ ๗ คือ

๑. จักขวิญญาณธาตุ องค์ธรรมได้แก่ จักขวิญญาณจิต ๒

๒. โสตวิญญาณธาตุ องค์ธรรมได้แก่ โสตวิญญาณจิต ๒

๓. ขานวิญญาณธาตุ องค์ธรรมได้แก่ ขานวิญญาณจิต ๒

๔. ขิวหาวิญญาณธาตุ องค์ธรรมได้แก่ ขิวหาวิญญาณจิต ๒

๕. กายวิญญาณธาตุ องค์ธรรมได้แก่ กายวิญญาณจิต ๒

๖. มโนธาตุ องค์ธรรมได้แก่ สัมปฏิจจฉนจิต ๒ ปัญจทวาราริชา

ชนจิต ๑

๗. มโนวิญญาณธาตุ องค์ธรรมได้แก่ จิต ๗๖ หรือ ๑๐๘ (เว้นทวิ ปัญจวิญญาณจิต ๑๐ มโนธาตุ ๓)

๗. ให้ยกอุปมาเปรียบเทียบระหว่างกิเลสทั้ง ๓ มีอนุสัยกิเลสเป็นต้น และให้แสดงกุศลที่สามารถประหาณกิเลสทั้ง ๓ เหล่านั้นมาโดยเฉพาะ ๆ ว่ากุศลชนิดไหน ประหาณกิเลสชนิดใด ?

ตอบ แสดงยกอุปมาเปรียบเทียบระหว่างกิเลสทั้ง ๓ มีอนุสัยกิเลสเป็นต้นนั้น มีดังนี้คือ อนุสัยกิเลส ปริยภูฐานกิเลส วิตีกกมกิเลส ทั้ง ๓ อย่างนี้ เปรียบเหมือนไม้ขีดไฟ อนุสัยกิเลส เปรียบเหมือนไฟที่อยู่ในหัวไม้ขีด อารมณ์ต่าง ๆ ที่มากระทบทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เปรียบเหมือนเอาก้านไม้ขีดไฟ ชิดที่ข้างกล่อง เมื่อไฟปรากฏขึ้น ไฟนี้เปรียบเหมือนกับปริยภูฐานกิเลส และเมื่อเอาไฟที่ปรากฏขึ้นนี้ ไปจุดเข้ากับวัตถุสิ่งหนึ่งสิ่งใดแล้ว ไฟที่ลุกติดวัตถุนั้น ๆ เปรียบเหมือนวิตีกกมกิเลสดังนี้

และกุศลที่สามารถประหาณกิเลสทั้ง ๓ เหล่านี้ได้โดยเฉพาะ ๆ นั้นคือ

๑. ศีลกุศล สามารถประหาณวิติกมกิเลสได้

๒. สมาธิกุศล สามารถประหาณปริยฐานกิเลสได้

๓. ปัญญาในมรรค สามารถประหาณอนุสัยกิเลสได้

๘. ก. ในมิสสกสังคหะ มีธรรมอยู่กี่หมวดคืออะไรบ้าง ? เมื่อว่าโดยประเภทแล้วมีจำนวนเท่าไร ?

ข. ให้แสดงอธิบัติ ๔ พร้อมทั้งความหมายและองค์ธรรม ?

ตอบ ก. ในมิสสกสังคหะนั้น มีธรรมอยู่ ๗ หมวดคือ ๑ เหตุ ๒ ฌานังคะ ๓ มัคคังคะ ๔ อินทรีย์ ๕ พละ

๖ อธิบัติ ๗ อาหาร เมื่อว่าโดยประเภทแล้ว มีจำนวน ๖๔ ประเภท

ข. แสดงอธิบัติ ๔ พร้อมทั้งความหมายและองค์ธรรม ดังนี้

๑. จันทาธิปติ ธรรมชาติที่เป็นใหญ่ในความพอใจ องค์ธรรมได้แก่ จันทเจตสิก ที่ในทวิเหตุก-

ขวนะ ๑๘ ติเหตุกขวนะ ๓๔ หรือ ๖๖

๒. วิริยาธิปติ ธรรมชาติที่เป็นใหญ่ในความเพียร องค์ธรรมได้แก่ วิริยเจตสิก ที่ในทวิเหตุก-

ขวนะ ๑๘ ติเหตุกขวนะ ๓๔ หรือ ๖๖

๓. จิตตาธิปติ ธรรมชาติที่เป็นใหญ่ในการรับอารมณ์ องค์ธรรมได้แก่ ทวิเหตุกขวนะ และ

ติเหตุกขวนะ ๕๒ หรือ ๘๔

๔. วิมังสาธิปติ ธรรมชาติที่เป็นใหญ่ในการรู้แจ้งตามความเป็นจริง องค์ธรรมได้แก่ ปัญญา

เจตสิก ที่ใน ติเหตุกขวนะ ๓๔ หรือ ๖๖

๙. คำว่า สติปัฏฐาน มีความหมายอย่างไร ? แสดงวจนัตถะว่าอย่างไร ? และทำไม สติ ดวงเดียว จึงเป็นสติปัฏฐานทั้ง ๔ ได้ ?

ตอบ คำว่า สติปัฏฐาน หมายความว่า สติที่เป็นประธานในสัมปยุตตธรรมแล้วตั้งมั่นในอารมณ์มีกาย เป็นต้น

ดังมีวจนัตถะแสดงว่า

สติ เอว ปญฺชานนฺติ สติปัฏฐาน.

สตินั้นแหละ เป็นประธานในสัมปยุตตธรรม แล้วตั้งมั่นในอารมณ์ มีกาย เป็นต้น ฉะนั้น จึงชื่อว่า

สติปัฏฐาน

และการที่สติดวงเดียวเป็นสติปัฏฐานทั้ง ๔ ได้นั้น ก็เพราะว่า

๑. อารมณ์อันเป็นที่ตั้งแห่งการกำหนด ก็มี ๔

๒. ลักษณะอันเป็นนิมิตที่ปรากฏขึ้น ก็มี ๔

๓. การประหาณวิปลาสธรรมก็มี ๔

ด้วยเหตุนี้ สติดวงเดียว จึงเป็นสติปฏิฐานทั้ง ๔ ได้.

๑๐. ท่านกล่าวนิพพานเป็นชั้นวิมุตตินั้น เพราะเหตุใด ? ให้ยกเหตุผลอธิบายโดยละเอียด ?

ตอบ ที่ท่านกล่าวนิพพาน เป็นชั้นวิมุตตินั้น เพราะเหตุว่าไม่มีประเภทที่ต่างกัน กล่าวคือ นิพพานไม่มีประเภทแห่งปัจจุบัน อดีต อนาคต มีแต่กาลวิมุตตอย่างเดียว นิพพานเป็นอวิชฌัตตะไม่มีเป็นพหิทตะอย่างเดียวกัน นิพพานเป็นโอฬาริกะไม่มีเป็นสุขุมะอย่างเดียวกัน นิพพานเป็นหีนะไม่มี เป็นปณิตะอย่างเดียวกัน นิพพานเป็นสันติกะไม่มี เป็นทุระอย่างเดียวกัน ฉะนั้นจึงเป็นชั้นวิมุตติไม่ได้

ที่กล่าวนิพพานเป็นกาลวิมุตต พหิทตะ สุขุมะ ปณิตะ ทุระเหล่านี้ก็ไม่เรียกว่า นิพพานมี ๕ ประเภท แต่คงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน คือนิพพานที่เป็นกาลวิมุตตินั้นเองก็เป็นพหิทตะ สุขุมะ ปณิตะ ทุระด้วย

**ฝ่ายวางแผนและวิชาการ อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**